

Sagelva

Sagelva gjennom Strømmen har tidligere hett både Skjærva og Saugdøla. Den utgjorde i drøyt 300 år det største enkeltområdet for trelast på Romerike. Drammensområdet og Romerike utgjorde to av de største trelastområdene i landet. Trelast var blant Norges viktigste eksportprodukter, så Sagelvas sager var av nasjonal betydning. Virksomheten strakte seg fra ca. 1520 til 1860 og hadde et omfang det i dag kan være vanskelig å forstå. Hele dalen gjennom Saugedalen, som den het den gang, og Strømmen var tettepakket av sager, tømmerlunner, ferdig plank og hestestaller. Det var også et rikt antall møller, og i alt var det 7 demninger. I 1859 kom den første dampdrevne saga til Lillestrøm. Dampsagene tok raskt over for de vandrevne sagene, da de hadde mer stabil kraft og var i helårsdrift.

Sagelvavassdraget har sitt utspring i Østmarka og er ett av få vassdrag på Østlandet som renner nordover. Elva har en lengde på 2300 meter fra Lørenskog grense til Skjærvagapet. Her renner elva ut i Nitelva og videre til Svelle og Øyeren og blir en del av Glommavassdraget med utløp i Fredrikstad. Mellom det høyeste vannet i vassdraget, som er Fiskelausen i Rælingen, og utløpet i Nitelva er det antatt en høydeforskjell på 190 meter. Fra Lørenskog grense til Nitelva faller elva 45 meter. Den øverste demningen innenfor Strømmen ligger rett ved dagens Strømmen Storsenter. Demningen var tidligere høyere og dannet en dam som strakte seg både bredere og lengre innover mot kommunegrensen til Lørenskog enn i dag. Tidlig på 1900-tallet var dette et fint område for skøyteaktiviteter.

Bøndene i området lærte tidlig å utnytte vannkraften. De første kvernene skal ha kommet rundt år 1300. Likevel var det sagbrukene som kom til å prege aktiviteten. Med variabel vanntilførsel ble sagene typisk flomsager med størst aktivitet på vår og ettersommer/høst. Det meste av transporten av ferdig plank inn til hovedstaden, og før 1852, foregikk med hest og slede på vinterføre.

Enten vannet i elva skulle brukes som vannkraft eller drikkevann var det viktig å ha kontroll over vannet. De fire opprinnelige rettighetshaverne på Strømmen var gårdene Bråte, Vestby, Ryen og Stalsberg.

Sagelva var opprinnelig ren og fin, dog med en del partikler finstoffer. Den var i eldre tid den viktigste vannkilden for Saugedalen og Strømmen. Da dampsagene kom til Lillestrøm, vokste befolkningen der sterkt, og det ble et stort behov for drikkevann. Eierne av fallrettighetene, Strømmen Trævarefarikk, Strømmens Værksted og Ryens bedrifter, etablerte Strømmen Brugseierforening. De ga i 1893 tillatelse til å ta drikkevann fra Øvre mølledam ved Gisledal Mølle. Vannkvaliteten var allerede dårlig og etter noen års diskusjon inngikk Lillestrøm kommune og brugseierforeningen i 1908 en avtale om vannleveranser fra Åmotdammen. Lillestrøm ble i 1908 utskilt som egen kommune som igjen ble innlemmet i Skedsmo i kommune i 1962.

Både Strømmens Værksted og Strømmen Trævarefabrikk gjorde seg nytte av elvas krefter også via kraftverk, og mølledriften fortsatte til 1950-årene. Med økende boligbygging og økt industrivirksomhet fikk Sagelva etter en stund et utrivelig preg som bakgårdsfloakk. Rundt 1970 kom en gryende forståelse for elvas kvaliteter, og i 1972 kom det interkommunale

avløpsrenseanlegget RA-2. Det gjorde vannkvaliteten betydelig bedre. Da Nedre Romerike Vannverk i 1982 begynte å hente drikkevann fra Glomma, kunne noe av vannet fra Østmarka via Åmotdammen igjen ledes tilbake til vassdraget. Dette gjorde også vannføringen i elva bedre.

Kilder:

Sagelva 1520/2020: Lørenskog Historielag, Sagelvas Venner, Skedsmo Historielag, 2020

Strømmensaga: Sagelvas Venner, 2010